Floravaktarna i Skåne Rapporterar

Marrisp i Skåne

Olof Rydén

Figur 1. På de vidsträckta strandängarna vid Eskilstorp i Vellinge kommun är marrisp känd sedan tidigt 1800-tal. År 2020 uppskattades antalet plantor till drygt 12 000. Foto: K.-A. Olsson.

Marrisp *Limonium vulgare* har sin hemvist på öppna havsstrandängar (Fig. 1) där den växer i täta bestånd som ger färg åt marken med sina blåvioletta blommor (Fig. 2). Den har kraftiga, lansettformade rosettblad och en trind stjälk som grenar sig ovan mitten. Den är lågvuxen, ofta bara 10–15 cm, och har blommor som fäster i klaseliknande formationer på stjälkens sidogrenar inte olikt vipporna på gräs (Fig. 3). Miljön är saltrik genom att vinden – som ofta är västlig – blåser in havsvattenfukt över stranden. Marrispen växer även i skrevor på klippstränder liksom i saltskonor som bildas då havsvatten torkar ut i pölar som bildats vid högvatten. Här skyddar den sig mot uttorkning genom att avsöndra salt från undersidan av bladen. Marrispen förökar sig både med hjälp av pollinerande insekter och vegetativt genom sidoskott från jordstammen vilket ger upphov till de tätt växande bestånden. Den kan endast förväxlas med bohusmarrisp *Limonium humile* som dock, förutom att den i Skåne bara växer på Hallands Väderö, har en glesare blomställning och en mer kantig stjälk som grenar sig nedom mitten.

Utbredning

Marrispen har sin ursprungliga hemvist kring Nordatlanten och Medelhavet tillsammans med ett femtontal andra arter inom släktet *Limonium*. Bestånden i Skandinavien utgör utposter i artens utbredningsområde. I Norge gjordes det första fyndet 2008 och den bedöms nu som livskraftig och under spridning (1). I Danmark finns den här och var utmed Jyllands kust och på öarna (2). I Sverige är den spontant inkommen, gammal och bofast. Linné gav den artepitetet *vulgare* vilket antyder att han, med stöd av sin lärljunge Pehr Kalms efterforskningar i Bohuslän, bedömde den som vanlig på den svenska västkusten. Pehr Kalms fynd gällde dock ganska säkert bohusmarrisp (7, sid 424) som då inte skildes från marispen. I dag har marrisp ett utbredningsområde som sträcker sig från norra Bohuslän till södra Halland och även omfattar några lokaler i nordvästra Skåne och söder om Malmö.

Namnets ursprung

”Mar”– i marrisp syftar på dess närhet till havet och även mindre vattensamlingar – grun-

da, ibland periodiskt översvämmade havsvikar, gölar, kärr, etc. ”Risp” är en beteckning på artens risliknande grenar. Risp kan också syfta på den klaseliknande blomställningen som har liknats vid en brett utstående gräsvippa och som återfinns i namnet risphavre (3).

Tidigare inventeringar

C.F. Nyman (4) anger endast fynd på Kullen och vid Barsebäck. Situationen kring nittonhundratalets mitt redovisas 1985 i *Atlas över Skånes Flora* (5). Där framgår tydligt en utbredningsbild som är i stort sett identisk med den som presenteras i *Floran i Skåne* 2007 (6) och fortfarande gäller (karta 1 och 2).

Resultat av floraväktarinventeringen 2020

Marrispen återfanns på 9 av 12 besökta lokaler. Av dessa hade en lokal senast besökts 1994, sju 2001–2002, och fyra 2011–2017. Alla utom en lokal där marrispen återfanns ligger väl samlade i strandängsområdet väster om Vellinge där också de tre nya lokalerna upptäcktes och där arten inte återfanns på två lokaler. Av de två lokalerna i nordväst återfanns marrispen inte på Hallands Väderö men fanns kvar nära Torekov. Marrispen växte ofta i stora bestånd som ökat sedan föregående besök. På tre lokaler räknades över 10 000 plantor, på fem lokaler mellan 1 000 och 4 500 plantor och på fyra lokaler mellan 100 och 950 plantor till vilket ska läggas ett bestånd som upptog tre kvadratmeter. Det ger tillsammans över 50 000 plantor. Sammantaget håller marrispen fortfarande väl sina ställningar inom ett ca 5 km långt strandängsområde väster om Vellinge.

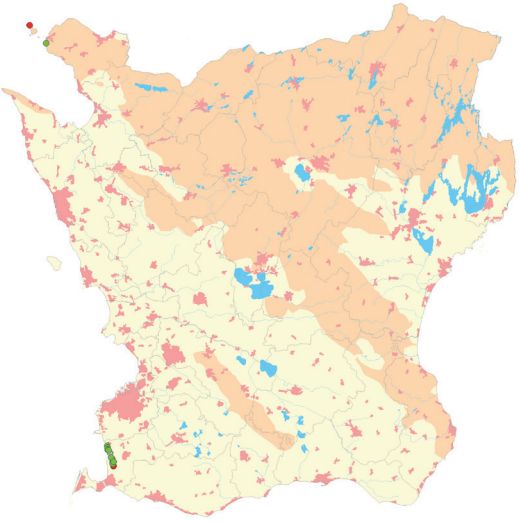
Framtidsutsikter

Artdabanken SLU har sedan 2010 placerat marrisp i hotkategorin sårbar (VU) på den nationella rödlistan och anger att ”en minskning

Figur 2 & 3. Marrisp *Limonium vulgare*. Foton: Åke Svensson.

Karta 1 & 2. Marrisp i Skåne och SV-Skåne efter 1989.
● = återfunnen 2020
● = inte återfunnen 2020
● = nya lokaler 2020

av populationen pågår eller förväntas ske", en bedömning som tidigare även gjordes i *Floran i Skåne* (6). Att trenden delvis är ökande i Bohuslän (7) kan förklaras med att förändringar i betesdrift både kan vara gynnsam då den håller nere hög vegetation, och missgynna, då betet blir alltför hårt.

Marrispen har sina frodigaste förekomster på måttligt betade havsstrandängar där den ofta samsas med trift *Armeria maritima* och gulkämpar *Plantago maritima*. Alltför tidigt bete, t. ex. av får som äter knoppar, eller intensivt bete där plantorna skärs ner till marknivån av kor eller hästar, kan också hindra återväxt eller blomning. Samtidigt är marrispen beroende av att marken betas eller hävdas på annat sätt eftersom den inte kan konkurrera med de högvuxna gräs och halvgräs som annars tar över. På strandängar med marrisp bör därför ett väl avvägt strandängsbete med nötkreatur understödjas. Även under gynnsamma förhållanden kan dock längre torrperioder, som kan bli vanligare med pågående klimatförändringar, utgöra ett hot mot arten.

Förmågan att utsöndra salt delar marrispen med strandtrift *Armeria maritima* ssp. *maritima* som på senare tid har börjat uppträda längs kanterna på hårt trafikerade vägar långt från havsstränder. Även gulkämpar, en annan följeart till marrispen i strandmiljön, har dykt upp i denna till synes mindre välkomnande miljö. Alla tre arterna kan dock gynnas av att vägar saltas eftersom andra vägkantsarter inte är lika salttoleranta (7, sid 424). Är vägkanter en tänkbar tillflyktsort även för marrispen när bete inte längre håller tillbaka växtligheten på havsstränderna?

Litteratur

1. Artdatabanken. (https://artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/30729). Läst 2023-10-19.
2. Artdatabanken. Artfakta. 2020.
3. Svenska Akademien 1937. *SAOB. Ordbok över svenska språket*. https://www.saob.se/fritextsok/.
4. Nyman, C.F. 1968. *Utkast till svenska växternas naturhistoria*. Gidlunds.
5. Weimarck, H. & Weimarck, G. 1985. *Atlas över Skånes flora*. Lund
6. Tyler, T. m. fl. (red.). 2007. Floran i Skåne, Arterna och deras utbredning. Lund.
7. Blomgren, E., Falk, E. & Herloff, B. 2011. *Bohusläns Flora*. Föreningen Bohusläns Flora.